

RAZVOJ LIKOVNEGA IZRAŽANJA IN USTVARJANJA OTROK

Razvojni procesi:

- Razvoj psihomotorike in obladovanje tehnik (svinčnik, čopič)
- Spoznavanje okolja in razvoj znanja o njem
- Razvoj potreb in sposobnosti prikazovanja okolja : Simbolizacija; Prikaz tistega kar "ve"; Prikaz objektivno videnega

RAZVOJNE STOPNJE PRI OTROŠKEM LIKOVNEM IZRAŽANJU

H.Read:

1. stopnja: do 7. let – spoznavanje stvari okoli sebe, svobodni likovni izraz
2. stopnja: 7. – 14. let – bolj povezana likovna spoznanja
3. stopnja: 14. – 20. let – razumevanje likovnih vrednosti

Linquet:

1. faza čečkanja (primarni simboli): do 4. let
2. faza otroškega realizma: faza sheme (povezani simboli): 4 – 6 let
- faza intelektualnega realizma: 6 – 11 let
- 3.faza vizualnega ali optičnega realizma: 11 – 14let

PREDŠOLSKO OBDOBJE

DOBA ČEČKANJA (2. IN 3. LETO)

- Značilna je hitra razvojna rast in dominacija kreativno-emocionalne sfere
- Otrok opazi, da puš a risalo sled, roko vodi spontano (tega mu ne prepovedujemo)
- Črte pomenijo življenjski ritem, otrok manifestira razsežnost svojega telesa.
- Otrok za ne vleči vodoravnice in navpičnice – to pomeni, da ima prirojen občutek za stabilnost in ravnotežje.
- Otroku je prirojen občutek za ritem – LOMLJENA RTA.
- Klobčiči, vodoravnice, navpičnice, cik-cak so temeljna doživetja v otroški risbi te dobe
- Čačke ne pomenijo ničesar (otroka ne sprašujemo, kaj pomenijo čačke). Pozneje otrok čačke tudi poimenuje...«To je mama»!
- Slednji jim daje vedno isti pomen. To pomeni, da počasti prehajav PREDMETNO UPODABLJANJE.

S črtami in ploskvami otrok zarisuje življenjski ritem,izpolnjuje format v smislu stabilnosti in ravnotežja. Otrok skuša zapolniti celotno ploskev. Ploskev zapolni tako, da ni nikjer prazno ali preveč zapolnjeno. Pazi, da je na slikovni površini ravnotežje (da list ne visi).

DOBA GLAVNOŠČEV (3. In 4. Leta)

- V krožno, eliptično, štirioglo obliko vstavi oči, nos, usta, noge – nastane glavonožec
- Krožna oblika pomeni vse telo (znotraj, zunaj)
- Glavonožci lebdi v zraku, šele pozneje jih otrok postavi na vodoravno črto ali na rob lista (konec 4. leta)
- Risba glavonožca je vedno enaka; ne glede na to ali otrok riše sebe ali mammo, očeta,... (vsi so enako veliki in »plavajo« v zraku).
- OTROK SKUŠA ZAPOLNITI PROSTOR - Otrok like organizira v format in jih na različne načine postavlja v prostor (rob, črta -4 leta).

Glavni vidiki razvoja otroške risbe = upodobitev figure + zapolnitev prostora, formata

FAZA IZRAŽANJA S PRIMARNIMI SIMBOLI (1-3 LETA)

Igra kot oblika opazovanja in izražanja

V prvem letu:

- risanje iz lakta,zglob se ne giblje, svinčnik se redko dvigne s papirja,uživanje v aktivnosti.
- Točka, vertikala, horizontala, diagonala, krog, križ.
- Likovnih del ne poimenuje. - " praklopka", " prakriž", " cik-cak" itd.
- Risanje je rezultat postopnega razvoja senzomotoričnih sposobnosti in potrebe po gibanju, akciji.
- Aktivnost otroka je potrebno opazovati. Fizično raziskovanje (kakor tudi dotik ali gib).

2. leti – večja pozornost sledem na papirju, različni prijemci risal

3. leta – imenovanje primarnih simbolov, držanje papirja

- krog označuje predmet, kar ni oponašanje temveč izum

- vibriranje označuje gib, zgoščene linije pa maso

2. in 3. Leto: Gibanje- krožne in vibrirajoče linije

2. in 3. Leto : Kvadrat- splošni simbol (otroka ne učimo kako se nariše kvadrat)

glava-noge: glavonožec

krog: pomenijo celotno telo, mali krogi pa oči, sposobnost percipiranja

Za nos in usta ne kaže interesa (možnost šablon). Usta – gibanje

Faza izražanja s primarnimi simboli (" Faza čečkanja"): od 1-3 let.

Vibrirajoče, zgoščene, krožne linije, krog, kvadrat, človek - glavonožec, gibljivi deli: oči in usta. Prvi simboli.

DOBA ATRIBUTOV (DODATKI) (okoli 4. leta)

Otrok opazuje natančneje, postaja zahtevnejši, risbo človeka dopolnjuje, zanimajo ga ATRIBUTI (dodatki, podrobnosti).

-Pojavi se neomejeno število prstov, velika usta z ograjo zob, doda več neenakih ušes, pričekso

-Niza gumb, z njimi nadaljuje še kar po zraku – AVTOMATIZEM (čeprav ni ve prostora)

-Ne riše vseh dodatkov, nekatere izpušča.

Z občutkom za ritem in vrstjen bogati svoj likovni izraz.

Nekatere ploskve otrok pri 4. letih že poskuša pobarvati (GLAVO, TRUP, DEL OBLEKE..)

RAZLIKOVANJE SPOLA (5leta)

-Otrok opazi, da so si ljudje med seboj različni; posreči se mu narisati očeta in mater.

-Upošteva razlike v oblačenju in pričeskah; pomaga si z značilnimi dodatki – pipa, brki, klobuk, metla,

... Ti predmeti so »prilepljeni« postavljeni ob figuri.

-Pogosto nariše človeka »golega« in ga nato obleče, prejšnja risba ga ne moti, je ne briše.

-Figure so prozorne: skozi obliko vidimo noge, trup RENTGENSKA SLIKA.

-Prozorno nariše tudi druge motive; hišo riše od zunaj in hkrati dogajanje v njej –

TRANSPARENTNOST .

-Razlikuje ljudi in jih komponira v medsebojne situacije – likovne odnose.

POJAV PROFILA IN ŽIVALI (5. In 6. Leto)

Otroka zanimajo živali, se istoveti z njimi, riše jih v profilu, glave

obrača v EN FACE.

-Živali so si med seboj podobne; število nog ne ustreza resnici nemogoče je prepoznati žival.

PERSONIFIKACIJA ALI EKONOMIČNOST ?

-Človeško figuro zasuka v profil postopom GLAVA, NOGE, ROKE, TELO.

-Figure so okorne, »napake« so izraz značilnosti in pristnosti otroške risbe.

-Zaznava in na slikovni površini izrazi prve prostorske orientacije

GIBANJE (okoli 6.leta)

-Figure spravi v gibanje; roke in noge spravi v različne položaje, nagne telo.

-Ponavlja figure, se ne prekrivajo; sledijo ena drugi – FILMSKI NAČIN.

-Na figuri ponavlja roko, nogo; nakazuje gibanje; mnogo koles, vozila vozijo.

Obogatene figure, živali, predmeti v gibanju z občutkom za ravnotežje; na slikovni površini

komponira, bogati barvni zaklad.

2. FAZA OTROŠKEGA REALIZMA (4-6. Let)

Faza izražanja s sestavljenimi simboli - (faza shem): od 4-6 let Otrok risbe ne poimenuje, ji ne daje

pomena, ne razmišlja ob akciji risanja. Risba najprej izzove predstavo, kasneje riše premišljeno:

I faza: likovna aktivnost – likovno delo – miselne operacije

II faza: miselne operacije – likovna aktivnost – likovno delo

Deli sestavljajo celoto:

-Simboli predstavljajo komunikacijo s samim sabo.

-Ob vizualni reprezentaciji, so dodani simboli nevizualnih obeležij (hitenje, skakanje, zvok...).

-Govorimo o perceptivnem egocentrizmu, kjer predmeti obstajajo " sami po sebi" .

-Figure postajajo pokončne, ne lebdi v zraku, pojavi se linija neba in tal.

Risba človeka dobiva telo, roke, noge, lasje pa označujejo spol. Okončine dobivajo debelino.

Po petem letu se pojavi v otroški risbi profil in osnovno nakazovanje gibanja. Otrok z barvo še vedno

riše. Lokalne barve ne uporablja. Predimenzioniranje pomembnejših delov. Osnovno nakazovanje giba.

1.Faza izražanja s primarnimi simboli (Faza čečkanja): 1- 3 let

Vibrirajoče linije, zgoščene, krožne, krog, kvadrat.

-Človek - glavonožec, gibljivi deli: oči in usta. Prve šablone.

-Prostor – konglomerat

2.Faza otroškega realizma:

Faza sheme: 4 - 6 let: Faza izražanja s sestavljenimi simboli.

- Transparentnost, razstavljeni prostor.

- Z barvo še vedno riše, brez upoštevanja lokalne barve.

-Človek dobiva telo, roke in noge, lasje označujejo spol; udi dobivajo deblino.

-Po petem letu se pojavi profil.

-Osnovni gibi.

-Predimenzioniranje pomembnejših delov.

Prostor : 4 – 5 let : rob papirja označuje talno črto, ali pa prestavlja tla narisana linija

5 – 6 let : zvrčanje oblik

LIKOVNI RAZVOJ RAZVOJ OTROKA V 1. IN 2. RAZREDU OŠ

Značilnosti:

-Iz predšolske dobe prinesejo prirojeno sposobnost lik. izražanja; naravo dojemajo z vsemi čutili.

-Lik. dejavnost je še podzavestna in spontana; z lik. dejavnostjo ukvarjajo le iz istih potreb po izražanju; lepote se še ne zavedajo.

-PODZAVESTNO, SPONTANO DELO, PREVLADA EMOCIJE

-Dojemanje prostora s pomočjo TALNE RTE, več talnih črt, NEBESNE črte.

-Direktno risanje brez podrisovanja in popravljanja.

-Shematičnost, neposrednost, simboli na uporaba barve, kontrastna predstava, dokončne podobe; EGO

– poudarek pomembnosti

-Pomembnost predmetov v dogodku. Jasna predstavitev, shematičnost.

-TALNA ČARTA JE LAHKO TUDI ROB LISTA!

ZVRČANJE

-Izdelki so shematični, brez nadrobnih vsebin; rte v risbah so toge, vendar neposredne, neprekinjene, žive.

-Značilna je pogosta transparentnost in gibanje.

-Barve uporabljajo simboli no in kontrastno.

-Predstava o predmetih in stvarih, ki jih narišejo, je dokončna, med risanjem svoje prvotne predstave ne spreminjajo in ne popravlja.

-Rišejo, slikajo, modelirajo direktno brez uporabe likovne teorije in razlage.

-Prostor dojemajo s pomočjo talne črte, več talnih črt, nebesne črte; zvrčanja.

NAPOTKI ZA KAKOVOSTNO DELO V RAZREDU

-Najboljša razporeditev klopi je v črki U – učitelj ima dostop do vsakega učenca!

-Učitelj mora ustvariti primerno delovno razpoložnje; razgibati čustva; pove ati predstave o motivih; dati tehnična navodila; menjati formate (VELIKOST + kvaliteta papirja) in likovne tehnike.

-Vrednotiti vsodbudno; od učencev ne sme zahtevati tehnično popolnih izdelkov

LIKOVNI RAZVOJ OTROKA V 3. IN 4. RAZREDU OŠ - PREHOD Z SPONTANEGA V ZAVESTNO DELO!

Značilnosti:

-Otroci se postopoma obračajo iz svojega notranjega sveta v zunanji svet.

-Naravne pojave dojemajo bolj popolno; zanimajo se za detajle na predmetih in okolju; detajle nato tudi narišejo,...

-Pri delu so bolj vztrajni, bolj natančni; dlje vzdržijo pri delu (zato so primere blok ure).

-Ročna spretnost je večja.

OTROKOV LIKOVNI RAZVOJ JE TESNO POVEZAN Z NJEGOVIM SPOZNAVNI IN OSEBNOSTNIM RAZVOJEM.

Na tej stopnji se pojavlja:

SPONTANO DELO brez likovno-teoretskih razlag in

ZAVESTNO DELO z osnovami likovne teorije.

Učenci so sposobni dojeti nekatere likovne vrednote (vizualno in tipno dojetanje) in pri delu

upoštevati osnovne likovne zakonitosti (uvajanje v likovno-teoretske razlage).

Učenci so v 3. in 4. razredu sposobni dojeti likovno nalogo:

risanje – grafi na obdelava (ČRTE)

risanje – ravnovesje, gradnja likovnega dela,

risanje – dojemanje prostora (s prekrivanjem)

risanje – tonska risba (svetlo-temno nasprotje; RAVNOTEŽJE MED SVETLIMI IN TEMNIMI

PLOSKVAMI)

-risanje na velik format

-slikanje – kontrastno razmerje med barvami (slikanje z barvno ploskvijo), lahko s čopičem, lahko natrgamo barvne ploskve(LEPLJENKA);

-kolažiranje (trganka, rezanaka),

-slikanje – barvni odtenki

-slikanje – simetričnost; simetrija

-slikanje – hladne barve

-slikanje – sorodne barve

-grafika – odtiskovanje materialov z različno strukturirano vsebino

-kiparstvo – izdelava posodic, vrezovanje vzorcev, reliefno vtiskovanje v različne ploskve,

oblikovanje živalskih in človeških figuric

-prostorsko oblikovanje

-znajo rešiti likovni problem iz področja prostorskega oblikovanja, risanja, slikanja...

-Sposobni so se izraziti tudi z zahtevnejšimi likovnimi tehnikami. črte v risbah so bolj sproščene,

disciplinirane, barve zavestno mešajo, zanimajo se za ve jo barvno skalo (raziskovalni postopek)

-POIZKUS: 100 RAZLIČNIH ZELENIH ODTENKOV V 45 MIN. VSAK UČENEC ZMEŠA TRI

RAZLIČNE ZELENE ODTENKE.

-Postajajo bolj kritični; izdelke primerjajo z izdelki odraslih in jih skušajo posnemati – ne dovoljujejo jim posnemanja!

-Sposobni so dojeti in začutiti nekatere lik. vrednote, zakonitosti (učni načrt).

-Iz spontanega oblikovanja prehaja v zavestno oblikovanje

-Likovna dela (svoja in tuja) začnejo zavestno vrednotiti, postajajo pozorni nad njihovo lepoto.

-Likovna dela (svoja in tuja) začnejo zavestno vrednotiti, postajajo pozorni nad njihovo lepoto.

-Likovna dela (svoja in tuja) začnejo zavestno vrednotiti, postajajo pozorni nad njihovo lepoto.

NAPOTKI ZA KAKOVOSTNO DELO V RAZREDU

V tej dobi ne smemo prekiniti naravne sposobnosti spontanega izražanja.

-Uvajamo prve teoretične razlage.

-Pozorno izbiramo likovne motive in tehnike.

-Učenci morajo začutiti odvisnost likovne problematike od materialov, tehnike, motivov, ...

-Pri pouku naj veliko opazujejo (glavne značilnosti, obris, velikost, barva, ...)

-Likovno oblikovanje poteka na spontan in izkustven na in.

-Uvajamo lahko tudi zahtevnejše likovne tehnike (batik, luščenska, trganka, monotipija, lepljenka,

šablonski tisk, tisk s pečetniki, ...)

FAZA OTROŠKEGA REALIZMA

FAZA INTELEKTUALNEGA REALIZMA

“ Zlata doba otroškega ustvarjanja” 6 – 11 let (obdobje RP)

Značilnosti:

a) transparentni prikaz

b) prikaz akcije v fazah giba

c) emocionalni proporc

d) zvrčanje oblik

e) razstavljanja oblik

f) vertikalna perspektiva

g) obrnjena perspektiva

h) Poliperspektiva (večperspektivnost)

DIDAKTIČKO NAČRTOVANJE SUMIVNEGA VREDNOTENJA PRI LIKOVNI VZGOJI ZNAČILNOSTI SUMATIVNEGA VREDNOTENJA

Temeljne didaktične razsežnosti in značilnosti sumativnega vrednotenja v procesu likovne vzgoje načrtujemo ločeno, iz različnih vidikov. Obravnavamo jih glede na metodične in organizacijske ter vsebinske značilnosti, glede na značilnosti didaktične komunikacije in glede na značilnosti aktivnosti, položaja in odnosov med učenci in učitelji.

METODIČNE IN ORGANIZACIJSKE ZNAČILNOSTI

Metodične postopke in aktivnosti v fazi vrednotenja pri likovni vzgoji načrtuje učitelj tako, da ob splošnih didaktičnih metodah uporablja tudi specifične likovno-didaktične in likovne metode. Splošne didaktične metode slonijo bolj na spoznavnih in učnih procesih, specifične metode pa le-te povezujejo z likovnimi sposobnostmi in likovno ustvarjalnimi dejavniki. METODE IN OBLIKE

ORGANIZACIJSKE ZNAČILNOSTI VREDNOTENJA

Zaradi dinamike in specifičnosti likovno-ustvarjalnih procesov, je glede organizacijskih značilnosti, sumativno vrednotenje težko enoznačno opredeliti in določiti način organizacije. Postaviti pa je mogoče okvirje, znotraj katerih se organizira izvedba te faze didaktične enote in izpostavijo stalnice, ki se jim pri organizaciji ni moč odreči.

Vprašanja, na katera je potrebno odgovoriti, je možno strniti v štiri sklope, in to glede na: •način prezentacije otroških likovnih del •kvantiteto in kvaliteto predstavljenih otroških likovnih del •čas, namenjen likovnemu vrednotenju •način predstavitve kriterijev za likovno vrednotenje.

VSEBINSKE ZNAČILNOSTI

Pri postavljanju kriterijev smo mnenja, da je potrebno izhajati iz potrebe, da je čim širše zajeta celovitost otrokovega likovnega dela in uvrščena v čim manj posameznih kriterijev.

S tem so v vsebino vrednotenja zajeti bistveni sloji otroškega likovnega dela, faza vrednotenja pa je učinkovitejša in bolj ekonomična, kar posledično pomeni, da se ne povečuje čas, namenjen tej fazi v procesu likovno-ustvarjalnega dela.

Sočasno pa se kriteriji približajo učencem, kar jih lahko spodbudi k aktivnemu delovanju in soustvarjanju ustvarjalne klime tudi v tej fazi pouka.

Glede na podana izhodišča, zajema osnovna shema kriterijev štiri kriterije, in sicer:

- kriterij, ki izhaja neposredno iz postavljenega likovnega problema in je del likovne naloge ter osrednji cilj posamezne likovno-ustvarjalne celote, zajema pa likovno področje in postavljeno likovno nalogo
- kriterij, ki izhaja iz likovne naloge in zajema ostale vidike (ali najpomembnejši vidik) likovnega fenomena in je bolj usmerjen v oblikovno plast likovnega dela
- kriterij, ki izhaja iz dejavnikov likovne ustvarjalnosti in je terminološko približan razvojni stopnji otrok
- kriterij, ki izhaja iz poznavanja in ustvarjalne uporabe likovne tehnike, ali kriterij, ki bolj izpostavlja estetski vidik likovnega dela.

ZNAČILNOSTI DIDAKTIČNE KOMUNIKACIJE

Pri likovnem vrednotenju mora v didaktični komunikaciji med učiteljem in učenci prevladovati vsebina komunikacije.

Odnosi med učiteljem in učenci se med komuniciranjem fleksibilno prilagajajo vsebini le-te.

Pri likovnem vrednotenju je vsebina komunikacije povezana s kriteriji vrednotenja in z razstavljenimi otroškimi likovnimi deli.

Učitelj in učenci se svobodno in izmenoma dopolnjujejo, njihov položaj pa ostaja v funkciji vsebine komunikacije.

-Učitelj spodbuja sodelovanje, dopolnjevanje in komentiranje ob primerjavi likovnih del s kriteriji vrednotenja in aktivira učence k lastni predstavitvi in analizi likovnih del glede na te kriterije.

Didaktična komunikacija v fazi vrednotenja pri likovni vzgoji poteka tako, da učitelji in učenci sodelujejo, govorijo, poslušajo, pojasnjujejo in primerjajo, argumentirajo, podajajo svoja osebnostna mnenja in pričakovanja..., pri čemer so jim v veliko pomoč jasno postavljeni kriteriji, torej ogrodlje vsebine komunikacije, katere iniciator in povezovalc je učitelj.

Pri didaktični komunikaciji v fazi vrednotenja aktivira učitelj vse komunikacijske kanale, tako da je sporočilo, ki ga dobijo učenci, čim bolj točno. Učitelj povedano podkrepí z gestami, mimiko in s povratno informacijo preverja uspešnost sporočanja.

Komuniciramo lahko z besedami, (kvaliteta glasu) in telesom (z držo, s kretinjami in obrazno mimiko). V šoli sta najpogostejše uporabljena vidni in slušni kanal, nekoliko manj kinestetični kanal, pri nekaterih učnih predmetih ali vsebinah pa še vonjalni in okušalni kanal.

Pri likovni vzgoji je v fazi vrednotenja smiselno uporabiti tri kanale, saj ob vidnem in slisnem narava predmeta, npr. pri kiparstvu, zahteva tudi kinestetični kanal.

-Učitelj in učenci se globlje med razstavljenimi likovnimi deli, jih vzamejo v roko (kiparski izdelek) ali pokažejo na detajl (slika, risba) ter videno opišejo z besedami in primerjajo s predstavljenimi kriteriji.

- Učenci počasi prehajajo od emocionalnih reakcij na bolj racionalno analizo likovnih del, kjer so jim v pomoč učitelj in jasno postavljeni kriteriji za vrednotenje.

ZNAČILNOSTI GLEDE NA AKTIVNOSTI, POLOŽAJ IN ODNOSI

Osnovno izhodišče za vzpostavitev kvalitetnih medosebnih odnosov pri sumativnem vrednotenju v procesu likovne vzgoje je, da se le-to začne s spodbudo.

Učitelj spodbuja učence, jih aktivira in jih pritegne k aktivnemu, ustvarjalnemu delovanju.

To aktivnost in kvaliteto medsebojnih odnosov lahko zagotovimo z ustrežno organizacijo sumativnega vrednotenja v procesu likovne vzgoje, ki omogoča fizično bližino udeležencev v tem procesu, delno pa z ustreznimi metodičnimi postopki in primerno komunikacijo.

-Igra vlog lahko učence sprosti in jih spodbudi k spontanemu vrednotenju, ki poteka od subjektivnih vtisov do objektivizacije, glede na postavljene kriterije.

Učitelj daje učencem podporo, jih spodbuja, z njimi sodeluje ter se o likovnih delih, ki so predmet vrednotenja, pogovarja enakopravno na nivoju simetričnih komunikacijskih odnosov.

Položaje v komunikacijskem odnosu določajo poznavanje vsebine komunikacije ter stališča učiteljev in učencev do te vsebine.

ZNAČILNOSTI LIKOVNEGA IZRAŽANJA OTROK

Gojenje in vzpodbujanje individualnih razlik med učenci je pri likovni vzgoji pomemben segment kakovosti pedagoškega dela. Tudi likovni tipi posameznikov so v tem obdobju že prisotni.

ZNAČILNOSTI RAZVOJNIH PROCESOV ZA STROŠT MED ŠESTIM IN DEVETIM LETOM PRI LIKOVNEM IZRAŽANJU

VEDENJE – VIDENJE Pri likovnem izražanju otrok v prvi triadi osnovne šole prevladuje vedenje o predmetih pred vizualnimi vtisi. Otroci rišejo to, kar o predmetu vedo in ne tega, kar vidijo, oziroma upodabljajo osnovne vizualne značilnosti predmetov in pojavov, ki sicer izhajajo iz vidnega sveta, temeljijo pa na miselnem urejanju vizualnih vtisov.

ČUSTVENOST – RACIONALNOST Otroci upodabljajo večje tisto, kar je zanje pomembnejše, kar imajo raje, česar se bolj veselijo. Z razvojem začnjenja ta čustven odnos do upodabljanja izpodrivati racionalnejši, vedno bolj razumski pristop, ki otroku narekuje uporabo realnejših velikostnih odnosov.

NAZORNOST – REALNOST Mlajši kot so otroci, bolj težijo k nazornosti likovnega izražanja. Nazorne pa so velike, jasne, nedvoumne razlike med vidnimi pojavi in likovnimi elementi. Mlajši kot so otroci, bolj so v njihovih likovnih delih prisotne osnovne in čimbolj kontrastne barve, jasne črte v osnovnih in zelo različnih smereh. Pri oblikah poteka razvoj od najenostavnejših oblik k bolj zapletenim, prvi odnosi med njimi se pa kažejo v osnovnem razlikovanju, ki ga tvorijo trije osnovni liki, krog, kvadrat in trikotnik. Pri upodabljanju prostora se razvojna težnja od nazornosti k realnosti v prvi triadi osnovne šole intenzivno razvija. V prvem razredu otroci v večini upodabljajo prostor po načelu nazornosti. Prostor na papirju s talno in črto neba razdelijo na spodaj in zgoraj, s čimer definirajo svoj simbolični prostor. Po načelu nazornosti vzvračajo prostor, tako da nastajajo tlorisne upodobitve.

RAZLIKE – PODOBNOSTI Otroci spoznavajo svet na podlagi iskanja razlik, nato šele podobnosti. Mlajši otroci se izražajo z jasnimi likovnimi odnosi, ki so si med seboj čimbolj različni. Mlajši otroci pri slikanju raje uporabljajo jasne, čiste barve, saj so razlike med njimi jasne in velike, starejši otroci

se vedno bolj navdušujejo nad odtenki iste barve, sorodnimi barvami, podobnostmi med likovnimi fenomeni.

DELNO – CELOSTNO OBVLADOVANJE PROSTORA Mlajši otrok pri likovnem delu miselno obvladuje manjši del podlage kot starejši. Ko se pri delu preseli na drug del velikega lista, ki ga ima na voljo, prej narisane ne bo upošteval, oziroma manj kot bi to počel starejši otrok. Zavedanje tega procesa je pomembno pri vrednotenju otroških likovnih del, nikakor pa ne pri načrtovanju likovne vzgoje. Tudi mlajši otroci radi izražajo na večjih formatih, ob delu na veliko podlagi pa si tudi lažje razvijajo sposobnost zavedanja in obvladovanja večje površine

OŽJI – ŠIRŠI MOTIVNI SVET Znanje, izkušnje, interesi otrok se širijo, kar se pozna tudi pri motivih, primernih za likovno izražanje. Otrok v prvem razredu je motivno precej ožje usmerjen kot otrok v tretjem razredu. Tihožitje z rožami v vazi, ki ga otroci na enak način slikajo v vsakem razredu, najverjetneje tudi v enaki likovni tehniki, je mnogokrat nezanimiv motiv, čeprav bi ga lahko v vsakem višjem razredu primerno motivno in likovno stopnjevali.

MOTORIČNE SPRETNOSTI Motorika otrok seveda razvija. Tako lahko v višjih razredih prve triade postopoma uvajamo nekatere nove likovne tehnike, postopke in načine dela. Učencem lahko na primer ponudimo kovinsko pero pri risanju s tušem, zanko pri modeliranju z glino. Le-to lahko učenci v višjih razredih modelirajo v večjih količinah.

VPLIVI ŠABLON IN POSNEMANJA Mlajši kot so otroci, manj je v njihovem likovnem izrazu prisotnih vplivov okolja. To je lahko pozitivno. S prihodom v šolo se med otroki zelo razpasejo šablonski, negativni likovni vplivi. Otroci so v tej starosti vedno bolj dovzetni za vplive okolja, za kriterije, kaj je 'lepa risbica', ki jim jih vsiljuje likovno neuko okolje, vedno bolj so pod vplivom likovno dvomljivih stripov, ilustracij, publikacij za otroke, reklamnih akcij, usmerjenih na otroke, pobarvank, itd.

DEJAVNIKI LIKOVNE USTVARJALNOSTI

USTVARJALNOST (KREATIVNOST)

Mesto ustvarjalnosti v vzgojno-izobraževalnem procesu:

IZOBRAŽEVANJE (kvaliteta osebnosti določena z znanjem in sposobnostmi):
-ZNANJE (materiale naloge): DEJSTVA(konkretno), GENERALIZACIJE (abstraktno)
-SPOSOBNOSTI (funkcionalne naloge): SENZORNE, PRAKTIČNE, IZRAZNE, INTELEKTUALNE; MISLJENJE (proces zajemanja odnosov in povezav); KONVERGENTNO(logični zaključki)IN DIVERGENTNO (ustvarjanje novih idej)

DIVERGENTNO MISLJENJE PO GUILFORDU:

a)redefinicija – nova uporaba likovnih vsebin

b)občutljivost za probleme – sposobnost odkrivanja likovnih problemov

c) fluentnost – razpolaganje z bogastvom idej

d) originalnost – sposobnost da se odkrijejo popolnoma nove ideje

e) elaboracija – razgrajevanje originalne ideje u detalje

f) fleksibilnost – lahko opuščanje uhojenih poti

Ustvarjalnost je pristop k problemu. Za izvedbo novega dela je potreben je fond znanja in izkušenj – ustvarjanje novih povezav. Pokazatelj ustvarjalnosti:

• povezovanje doslej nepovezanih stvari • dejavnost, ki daje originalne produkte (neponavljanje) • visoke družbene vrednosti

DEJAVNIKI (FAKTORJI) LIKOVNE USTVARJALNOSTI

Guilford je v svoje modelu strukture intelekta identificiral naslednje faktorje ustvarjalnosti:

• originalnost, fleksibilnost (izhajata iz divergentne produkcije) fluentnost, elaboracija, redefinicija in občutljivost za probleme. (izhajajo iz konvergentne produkcije)

-Guilfordovemu modelu očitajo, da zanemarija nekatere pomembne faktorje kot sta motivacija in osebne lastnosti. Ustvarjalnost razumeti le kot kategorijo intelektualnih operacij, oziroma le njeno vrsto, to je divergentno produkcijo, označujejo kot poenostavljeno. Faktorje, ki jih je definiral Guilford je potrebno razširiti v smislu komponent, ki jih opredeljujejo. To je potrebno storiti na osnovi kvalitativno novega odnosa odgovarjajočih splošnih oziroma likovnih sposobnosti. Po svoji strukturi ta model v večdimenzionalnih prerezih delo asocira na strukturo možganov in njihovo delovanje, vendar istočasno ne rešuje vprašanja začetnih impulzov, motivacije, oziroma dialektike razvoja in sprememb, ki jih takšen model in s tem tudi ustvarjalni dejavniki morajo ustvariti.

- Razumevanje kreativnih faktorjev v dinamiki nakazuje dva dialektična aspekta, s katerima lahko pojasnimo določene pojave in procese, ki so pomembni za razvijanje ustvarjalnosti _

Ta dva aspekta sta:

• osebne lastnosti in sposobnosti, ki so v soodvisnosti s ustvarjalnimi faktorji, v smislu faktorjev kvantitete in kvalitete.

• lastna struktura, ki bi jo lahko označili kot enotnost nasprotij ker vsebuje nasprotno faktorje. Te smo označili kot kvantitativne in kvalitativne, oziroma kot dejavnike, ki ustvarjalnost omogočajo in dejavnike, ki ustvarjalnost spodbujajo .

V dialektičnem smislu lahko bistvo in medsebojno odvisnost faktorjev kreativnosti kot jih je oblikoval Guilford, dodatno razčlenimo:

• redefinicijo, • fluentnost in elaboracijo razumemo kot faktorje, ki omogočajo, saj pri teh faktorjih ta element dominira, kljub temu pa vključuje tudi komponente spodbujevalnega karakterja.

• originalnost, fleksibilnost in občutljivost za probleme pa razumemo kot spodbujevalne faktorje, saj v njih ta komponenta prevladuje, istočasno pa vsebujejo tudi elemente, ki omogočajo. Na tak način se izognemo shematskemu in poenostavljenemu razumevanju posameznih faktorjev kreativnosti.

LIKOVNI DEJAVNIKI IN LIKOVNA USTVARJALNOST

Dejavnike v smislu likovne ustvarjalnosti lahko opredelimo le z upoštevanjem osebnostnih lastnosti in likovnih sposobnosti. Te osebne lastnosti in likovne sposobnosti poimenujemo specifične likovne dejavnike . Ti dejavniki pa so: natančno zaznavanje in (O) občutljivo zaznavanje (senzitivnost), (S) skupek predstav (likovne izkušnje ali vizualni spomin), (O) kreativno mišljenje, (S) domišljija (imaginacija) in (O) emocije, (S) motorična (tehnična) spretnost in (O) motorična občutljivost (senzibilnost), (S)

Ustvarjalne in specifične likovno ustvarjalne dejavnike (sposobnosti in osebne lastnosti) je mogoče razvrstiti v kvantitativne in kvalitativne, njihovo medsebojno razmerje pa spodbuja ustvarjalno idejo. Specifične likovno ustvarjalne dejavnike je torej možno razdeliti v dve skupini. To so dejavniki ki likovno ustvarjalnost spodbujajo in tisti, ki jo omogočajo. Med dejavnike, ki likovno aktivnost spodbujajo štejemo: občutljivo zaznavanje (senzitivnost), kreativno mišljenje, emocije in motorično občutljivost (senzibilnost).

Druga skupina specifičnih likovno ustvarjalnih dejavnikov so dejavniki ki likovno ustvarjalnost omogočajo. K tem pa uvrščamo: natančno zaznavanje, skupek predstav (likovne izkušnje ali vizualni spomin), domišljija (imaginacija) in motorična (tehnična) spretnost. V okviru teh nasprotnosti v procesu likovne aktivnosti lahko predpostavljamo različne odnose, odnose v katerih naraščajo kvantitativne in kvalitativne komponente, v katerih krepi ali slabi motivacija ali spodbuda za ustvarjanje, odnose ki vodijo do skoka v novo kvaliteto ali do stagnacije itd.

Z upoštevanjem likovnih dejavnikov lahko opredelimo tudi specifične faktorje likovne kreativnosti. Te moramo razumeti kot celote, ki v svoji enotnosti združujejo posamezne nasprotujoče si komponente.

Ločimo faktorje kreativnosti, ki:

• zagotavljajo potreben material za kreativno delo, torej omogočajo pojav kreativnosti (faktorji, ki omogočajo) in

• faktorje, ki motivirajo za ustvarjanje novega, torej spodbujajo ustvarjalnost (spodbujevalni faktorji). Vsakemu faktorju kreativnosti lahko najdemo nasproten faktor, s katerim tvori par. Eden je spodbujevalni, drugi pa tisti, ki omogoča.

RAZDELITEV FAKTORJEV LIKOVNE USTVARJALNOSTI

Glede na dosedanje ugotovitve lahko šest faktorjev likovne ustvarjalnosti razvrstimo v dve skupini in formiramo tri pare nasprotnih faktorjev. Na eni strani so faktorji, ki omogočajo na drugi pa spodbujevalni faktorji.

SPODBUEVALNI FAKTORJI- originalnost (originalna produkcija kot spodbujevalna celota in zaznavanje in uporaba originalnih materialov, postopkov, kot celota, ki omogoča); fleksibilnost (odkrivanje novih poti v iskanju rešitve, kot spodbujevalna celota in prilagajanje izraznim sredstvom, kot celota, ki omogoča); občutljivost za probleme (doživljajsko, intuitivno razumevanje likovnih struktur, kot spodbujevalna celota in zaznavanje in uporaba likovnih struktur, kot celota, ki omogoča)

FAKTORJI, KI OMOGOČAJO- redefinicija (likovno transponiranje različnih materialov, kot spodbujevalna celota in občutljivo zaznavanje elementov za transponiranje, kot celota, ki omogoča); fluentnost (tehnična, kot celota, ki omogoča in fluentnost asociacij in idej, kot spodbujevalna celota); elaboracija (estetska struktura izraza, kot celota, ki omogoča in idejno miselna elaboracija, estetsko planiranje, kot spodbujevalna celota)

ORIGINALNOST (FAKTOR, KI USTVARJALNOST SPODBUJA)

Originalnost je celota treh spodbujevalnih in ene likovne sposobnosti, ki omogoča. K prvim štejemo:

- kreativno mišljenje, emocionalnost in občutljivo zaznavanje (senzitivnost), druga sposobnost pa so likovne izkušnje (vizualni spomin). Pri spodbujevalnih faktorjih likovne originalnosti spremljamo:

- individualne senzitivnosti ter originalne rešitve avtorja. Te se kažejo kot nepričakovane, brez tujega vpliva, torej individualne in originalne. Faktorji, ki to omogočajo se kažejo v sposobnosti opazovanja in iskanja originalnih nadržnosti ter povezave med njimi. Detajli so na originalen način vpeti v celoto.

FLEKSIBILNOST (FAKTOR, KI USTVARJALNOST SPODBUJA)

Fleksibilnost je celota treh spodbujevalnih in ene likovne sposobnosti, ki omogoča. K prvim štejemo:

- motorično občutljivost (senzibilnost), kreativno mišljenje in emocionalnost, k drugim pa

- domišljijo (imaginacija). Spodbujevalni faktorji likovne fluentnosti se kažejo v odkrivanju novih poti pri iskanju likovnih rešitev. Pojavljajo se kot razlike v likovnih rešitvah istih objektov ali figur in označujejo divergentni pristop k motivu in likovni strukturi, kar omogoča dober likovno kreativni izraz. Faktorji, ki omogočajo, se kažejo v fleksibilnem prilagajanju likovno izraznim sredstvom, kjer sta motorika in uporaba materiala skladna z idejo. Raznovrstno in dobro izkoriščene možnosti materiala ustvarjajo rezultat, ki ima pozitivne individualne karakteristike.

OBČUTLJIVOST ZA PROBLEME (FAKTOR, KI USTVARJALNOST SPODBUJA)

Občutljivost za probleme je celota dveh spodbujevalnih in dveh likovnih sposobnosti, ki omogočata.

Prvi dve sposobnosti sta:

- emocionalnost in občutljivo zaznavanje (senzitivnost), drugi pa:

- sposobnost natančnega zaznavanja in likovne izkušnje.

Spodbujevalni faktorji likovne senzibilnosti se kažejo v občutljivosti, doživljanju in jasnosti v interpretaciji likovnega problema. Popolno doživetje likovnega problema in dobro najden ustrezen likovni izraz se odraža v senzibilnosti likovne rešitve. Faktorji, ki omogočajo, se kažejo v prepoznavanju likovnih problemov na motivu, v njihovem diferenciranju in usklajenosti v likovno celoto. V likovni interpretaciji motiva je prisotna občutljivost za skladnost med likovnimi komponentami.

LIKOVNA REDEFINICIJA (FAKTOR, KI USTVARJALNOST OMOGOČA)

Redefinicija je celota dveh likovnih sposobnosti, ki omogočata in dveh spodbujevalnih sposobnosti.

Prvi dve sposobnosti sta: likovne izkušnje in domišljija (imaginacija),

drugi pa: senzitivnost in kreativno mišljenje.

Faktorji, ki omogočajo, se kažejo kot proces uspešnega likovnega transponiranja, kot zavestno redefiniciranje ideje, materiala ali vizualnega vtisa v nekaj novega. Nanašajo se na obseg in karakter redefiniciranja osnovne ideje ali vizualnega vtisa v likovni strukturi. Spodbujevalni faktorji likovne redefinicije se kažejo v zaznavanju tistih likovnih pojavov (elementov, detajlov), ki so primerni za likovno transponiranje. Opazni so tako v glede na izbrali material, kot tudi na likovno strukturo.

LIKOVNA FLUENTNOST (FAKTOR, KI USTVARJALNOST OMOGOČA)

Fluentnost je celota dveh sposobnosti, ki omogočata in dveh spodbujevalnih sposobnosti. Prvi dve sposobnosti sta: domišljija in motorična spretnost (tehnična spretnost), drugi dve pa: senzibilnost in emocionalnost.

Faktorji, ki omogočajo, se kažejo v motorični spretnosti pri realizaciji ideje. Uspešno motorično obvladovanje likovne tehnike omogoča bogatejšo postopke in variante ter spretnosti, ki skladno z idejo omogočajo različne fine operacije. Spodbujevalni faktorji fluentnosti se kažejo v zanimivih in novih likovnih idejah, ki so dodatni impulz za likovno rešitve. Bogate in raznovrstne likovne ideje dajo izrazu poseben čar.

ELABORACIJA (FAKTOR, KI USTVARJALNOST OMOGOČA)

Elaboracija je celota dveh sposobnosti, ki omogočata in dveh spodbujevalnih sposobnosti. Prvi dve sposobnosti sta: vizualni spomin (likovne izkušnje) in domišljija, drugi dve pa: senzibilnost in kreativno mišljenje.

Faktorji, ki omogočajo se kažejo v estetski organizaciji izraza, skladnosti ideje in materiala ter likovnem planiranju ob upoštevanju oblikovnih zakonitosti. Kreativna uporaba likovnih zakonitosti ter skladnost med različnimi komponentami oblikovanja omogočajo sugestivnost likovnega izraza. Spodbujevalni faktorji elaboracije so vidni v likovnem namenu in postopkih realizacije, torej v pripravljavanju kreativnega procesa. Dobra likovna ideja motivira skladne realizatorske postopke, ki so uspešno izvedeni v skladnem kreativnem procesu.

USTVARJALNOST JE NASPROTNA KONFORMIZMU.

Konformizem (kon+forma, povezovanje istih oblik): ujemajoč z drugimi, enoličnost, soglasnost z večino; oportunistem, brez lastnega stališča in mišljenja ampak prevzemanje stališč (večinske) okolice. Kajenje, Mc Donalds, šablone, lažna morala in emocije, kič.

Slika: Pablo Picasso: Glava bika, 1943. Picasso je vzel dva poznana elementa (sedež in balanco kolesa) in ju na novo povezal. Mentalni skok povezuje do takrat še nepo-vezano v nekaj originalnega.

NIVOJI USTVARJALNOSTI PO IRVINGU TAYLORJU

Nivoji ustvarjalnosti:

Generativna ustvarjalnost: •ekspresivna ustvarjalnost •produktivna ustvarjalnost •inventivna ustvarjalnost
Konstruktivna ustvarjalnost : •inovativno ustvarjalnost •emergentivna ustvarjalnost (avtentično nove celote)

NIVOJI IN RAZVOJ USTVARJALNOSTI

1. Ustvarjalnost spontane aktivnosti samostojno izražanje, spontan otroški izraz
 2. Ustvarjalnost usmerjene aktivnosti spontano izražanje ob zavestni želji za popoljšanjem, doseganjem "podobnosti" z realnim objektom
 3. Ustvarjalnost invencije opažanje in izražanje novih likovnih odnosov
 4. Ustvarjalnost inovacije uvajanje pomembnih sprememb v likovnem izrazu z vnašanjem bolj povezanih možnosti likovnega jezika in tehničnih zmožnosti
 5. Ustvarjalnost ustvarjanja ustvarjanje popolnoma novih likovno-pojmovnih sistemov – stilov.
- Otroška ustvarjalnost je definirana s stopnjami 1., 2. in 3., in tudi delno 4.

SPODBUEVANJE USTVARJALNOSTI - OSNOVNA NAČELA:

- bodrenje in manipuliranje z idejami i predmeti, preverjanje pravilnosti ideje (več "kako", manj "zakaj"), ohrabritev za novosti, izvorno mišljenja, zadrževanja pred prehitro kritiko ideje kot napačne ali neprimerne, iskanje alternativnega načina rešitve in možnosti (variranje, analogija), vprašanje "kaj bi bil, če bi bilo drugače", spodbujanje učencev k postavljanju vprašanj, nagrajevanje nekonformističnega mišljenja, pomoč učencem v iskanju virov informacij, spodbujati skupinsko reševanje problemov ("brainstorming")

